

Wstęp

Od uniwersytetu do starości – dyplom mobilizuje i wytycza drogę do lepszego jutra

Problematyka edukacji osób dorosłych znajduje swoje odzwierciedlenie w wielu opracowaniach naukowych i metodycznych. Niniejsza książka jest kolejną pozycją wydawniczą o dorosłym człowieku funkcjonującym w warunkach społeczeństwa wiedzy, przed którym współczesna rzeczywistość edukacyjna i społeczna wyznacza wciąż nowe wyzwania, zadania i społeczno-zawodowe role. Cokolwiek by nie pisać o założonych i rzeczywistych rolach każdego człowieka dorosłego wyznaczonych przez współczesne uwarunkowania edukacji uniwersyteckiej, nie można pominąć kategorialnie traktowanych kompetencji i odpowiedzialności nauczyciela akademickiego¹.

W strukturze treści niniejszej książki wyróżnione zostały sekwencje problemowe w obszarze edukacji osób dorosłych w kontekście edukacji jutra od uniwersytetu do starości. Są to węzłowe zagadnienia stanowiące nie tyle o istocie, a o doniosłości i zadaniach edukacji dorosłych, a w tym także nauczycieli i nauczycieli akademickich. Jest to szczególnie wymowne podejście do problematyki przygotowania współczesnego absolwenta szkoły wyższej ku temu, aby z dyplomem ukończenia tej szkoły dalej „iść w życie” i nie ustawać w pomnażaniu kompetencji nabytych w toku studiów. Funkcjonowanie dorosłego człowieka, a zwłaszcza nauczycieli i nauczycieli akademickich, nieustannie i nieuchronnie podlega społecznemu wartościowaniu i ocenie. W okresie dokonującej się transformacji w Europie i poza nią dość często, a może nawet zbyt często, spotykamy się z przejawami anomii w edukacji i w innych dziedzinach funkcjonowania społeczeństw. Potęguje się niepokojące zjawisko spadku poczucia wartości edukacji (i wartości norm stanowiących o wartości autorytetu jednostki oraz grup społecznych), a z innej strony narasta niepokojące zjawisko wypalania zawodowego ludzi pracy w wielu zawodach i spe-

---

¹ Zob. np.: K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Poznań 2011.

cialnościach. Te i inne mechanizmy, towarzyszące oddziaływaniom edukacyjnym każdej współczesnej szkoły i uczelni, nie mogą pozostawać obojętne nikomu, a tym bardziej w zakresie szeroko traktowanej edukacji jutra.

Z punktu widzenia jakości i skuteczności oddziaływania pedagogicznego coraz większego znaczenia nabiera problematyka wartości wynikających z idei uniwersytetu, o czym stanowi lektura rozdziału pierwszego tej książki. Kompetencje i odpowiedzialność każdego nauczyciela zatrudnionego w uniwersytecie obejmują nieustanne i świadome uczestnictwo w ewaluacji jako specyficznej analizy wartości, wymagającej od niego gruntownych kompetencji w dokonywaniu samokontroli, autokorekty i samooceny, a także kontroli i oceny skuteczności oddziaływań edukacyjnych pod kątem przygotowania absolwentów w takim stopniu, aby byli w stanie sprostać realizacji wielorakich zadań wyłaniających się na co dzień w życiu zawodowym, społecznym czy osobistym i rodzinnym. Jednym z uwarunkowań skutecznej działalności uniwersytetu jest niezwykle gruntowne kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli oraz nauczycieli akademickich, wyrażające się wymiernymi efektami rzeczywistych kompetencji w kategoriach wiedzy, umiejętności oraz odpowiedzialnych zachowań (jako kompetencji społecznych). Pociąga to za sobą konieczność proporcjonalnie wyważonego akcentowania powinności uczących się podmiotów i sterowania procesami edukacyjnymi nastawionych na człowieka i uzyskiwanie przez niego wymiernych efektów w sferze kompetencji społecznych oraz kompetencji realizacyjnych i kompetencji wiedzotwórczych. Rozwinięcie poruszanych tutaj wątków znajduje się w rozdziałach tej książki poświęconych kształceniu zawodowemu przyszłych nauczycieli, a także doskonaleniu zawodowemu nauczycieli i nauczycieli akademickich.

W okresie transformacji ku społeczeństwu wiedzy przed każdym studentem, przed każdym uczniem, a tym bardziej przed każdym nauczycielem (i nauczycielem nauczycieli) coraz większego znaczenia nabierają kompetencje praktyczne polegające na **dostosowywaniu się** do zadań i sytuacji najpierw edukacyjnych, a w późniejszym okresie do wielorakich ról i zadań społeczno-zawodowych. Dostosowywanie w edukacji uniwersyteckiej, a także w pouniwersyteckiej edukacji osób dorosłych, wymaga jak najbardziej zupełnego „ożywiania” i upodmiotawiania procesu kształcenia poprzez konstruowanie nowych (najczęściej pozapodręcznikowych) składników procesów edukacyjnych – z uwzględnieniem integracji kształcenia teoretycznego z kształceniem praktycznym. W każdym przypadku wiedza znajduje swoje potwierdzenie w praktyce życia codziennego i z niej czerpie też źródła dla dalszego rozwoju nauki w ogóle. I stąd też kształcenie uniwersyteckie winno sprzyjać każdemu studentowi w poznawaniu prawd naukowych w poczuciu ich pełnej przydatności w praktyce zawodowej i w praktyce funkcjonowania społecznego po ukończeniu studiów – przez całe dorosłe życie. Kategoria mądrości, odnoszona nie tylko do wiedzy, ale również do sfery instrumentalnej oraz do sfery zachowań społecznych, będzie obdarzona uznaniem i wartościowaniem pozytywnym po stronie studentów tylko wówczas, gdy będzie zarazem obdarzona poczuciem jej przydatności utylitarnej w kontekście

potrzeb indywidualnych i społecznych w obliczu przyszłych ról zawodowych. Stąd też szczególnej wartości i wymowy społecznej należy upatrywać w opiniach studentów o korzyściach wynikających ze studiowania, o czym można się przekonać po zapoznaniu się z treścią rozdziału zatytułowanego „Opinie studentów o edukacji w aspekcie kreacji ich przyszłości”.

Kształcenie uniwersyteckie nie kończy się w momencie uzyskania dyplomu ukończenia studiów – to oczywiste. Nasuwa się jednak pytanie, i poniekąd wątpliwość, w jakim stopniu dyplom uniwersytecki motywuje i inspiruje absolwenta uniwersytetu do refleksyjnego wzbogacania nabytych kompetencji w kategoriach wiedza – sprawności – wartości? Wszelkie przypuszczenia pod tym względem mogą mieć różnorakie przejawy i wskaźniki faktycznych zachowań absolwentów w różnych okresach ich aktywności zawodowej w kontekście kompetencji ukształtowanych w toku studiów uniwersyteckich. Jeśli wartość dyplomu będzie utożsamiana z refleksyjną dążnością danego absolwenta do jego wyższej doskonałości we wszystkich sferach kategoryalnych kompetencji, wówczas można stwierdzić, że ta rzesza absolwentów będzie stanowić wysokojakościowy kapitał ludzki. Stąd też kompetentni i odpowiedzialni nauczyciele i nauczyciele akademicy (a tym bardziej nauczyciele nauczycieli) nieuchronnie coraz wyraźniej podporządkowywani są stosowaniu procedur ewaluacyjnych, wymagających od nich samodzielności w podejmowaniu autonomicznych decyzji, a które mają wszystkie podmioty uczestniczące w edukacji prowadzić do ich pełnej satysfakcji. Metodyka ewaluacji uzyskiwanych efektów we współczesnej szkole i w szkole wyższej nabiera i będzie nabierać coraz większego znaczenia w kontekście konstruowania i stosowania narzędzi pomiaru dydaktycznego.

Ukierunkowanie procedury konstruowania (projektowania) dydaktycznego na uzyskiwanie jak najwyższego stopnia zgodności między zakładanymi a uzyskiwanymi efektami procesu kształcenia po stronie każdego studenta wymaga konsekwentnego respektowania psychopedagogicznych zasad diagnostyki edukacyjnej. Problematyka kapitału ludzkiego w kontekście edukacji jutra, a także problematyka edukacji prozawodowej (i zawodowej) oraz oświaty w obliczu problemów osób starszych, została bardziej szczegółowo rozpatrzona przez grupę kompetentnych współautorów w trzech ostatnich rozdziałach tejże książki.

W poszukiwaniu dróg ku wyższej jakości w edukacji jutra konieczne okazuje się prowadzenie szerszej zakrojonych badań dydaktycznych (w tym diagnostycznych i eksperymentalnych), które wymagają ewaluacji uzyskiwanych efektów kształcenia. Można to odnieść między innymi do prowadzenia badań eksperymentalnych podczas pisania prac magisterskich. Jest to niezwykle odpowiedzialne zadanie, jakie może być stawiane przed dydaktyką szkoły wyższej. Z drugiej jednak strony wszystkich nauczycieli i nauczycieli akademickich, a także studentów należy i wspierać i wspomagać w ich codziennych poczynaniach edukacyjnych na zasadzie wzajemności. Nie będzie to możliwe – jeśli dydaktyka wyższej szkoły w istocie nie będzie we własnym zakresie stanowić o tożsamości dydaktyki jako wiodącej

subdyscypliny pedagogiki, integralnie powiązanej z dydaktykami szczegółowymi oraz wielorakimi formami praktyki zawodowej.

Dydaktyka ogólna, jako przedmiot studiów pedagogicznych, winna stanowić szczególnie gruntowną bazę teoriopoznawczą i zarazem utylitarną dla kształtowania kompetencji studentów w obszarze metodyki postępowania pedagogicznego z uwzględnieniem specyfiki przedmiotu i szczebla edukacji. Zależy to w głównej mierze zarówno od nauczycieli prowadzących zajęcia z dydaktyki, jak również od nauczycieli-metodyków, między którymi winna występować zacieśniona współpraca i korelacja.

Studia źródeł z zakresu dydaktyki wyższej szkoły stanowią szczególną kanwę naukową do dyskursów i medytacji o tym:

- co zmieniło się w minionym okresie w różnych obszarach edukacji pod wpływem postępowania metodycznego nauczyciela – zarówno w odniesieniu do teorii, jak i do praktyki szkolnej; a także o tym
- co należy zmieniać nadal, aby następował niewątpliwy postęp pedagogiczny jako środek i zarazem jako wyznacznik poprawy jakości kształcenia w ogóle.

Prezentuję bowiem pogląd, że kontynuowanie dyskursów dydaktycznych oraz upowszechnianie dobrych wydawnictw wśród nauczycieli i studentów jest nieodzowne dla dalszego postępu pedagogicznego na co dzień we wszystkich polskich szkołach i uczelniach już od dzisiaj.

Poczynione, z konieczności związane, rozważania o charakterze teoretyczno-praktycznym wskazują na konieczność konstruktywnego spojrzenia na kompetencje współczesnego nauczyciela akademickiego z punktu widzenia absolwenta uniwersytetu – jako człowieka w roli przewodnika siebie i drugich w przestrzeniach niezbędnych i uznawanych przez podmiot wartości, umiejętności oraz wiedzy. Nie zapominamy przy tym o mechanizmach samokontroli, autokorekty i samooceny zarówno po stronie nauczyciela, jak i po stronie studentów.

Na zakończenie przedmowy do niniejszej wartościowej książki o problematyce dydaktyki wyższej szkoły – w wymiarze edukacji jutra – należy podkreślić to, że rzeczywista poprawa jakości kształcenia uniwersyteckiego „na całe życie i do starości” ma wymiar wielopodmiotowy i wielozadaniowy, a troska o dobre imię edukacji wymaga rzeczywistego i profesjonalnego działania zbiorowego wszystkich bez wyjątku nauczycieli akademickich oraz władz uniwersytetu. Z przekonaniem stwierdzam, że lektura tej książki skłoni czytelników, nie tylko nauczycieli i nauczycieli akademickich, ale również studentów, a zwłaszcza studentów przygotowujących się do pracy w zawodzie nauczyciela, do konstruktywnych refleksji niezbędnych do ciągłego i jak najbardziej adekwatnego, a zarazem skutecznego dostosowywania się przez całe życie na linii od uniwersytetu do życia w społeczeństwie starszych i najstarszych, ale wciąż potrzebnych jednostek.

Jan Grzesiak